

יד
מדר"י"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
מטות
תמוז ה'תש"פ ב'של"א
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

המשך בעניין שאין לתלמיד חכם לעסוק בתורה בבית הכנסת בזמן שהציבור אומרים תחינות ובקשות.

השלמה בעניין חיבור הספר שלחן ערוך מעלתו וחשיבותו, אעפ"י שנכתב ע"י מרן בסוף ימיו ולכן יש סתירות וכפילויות וכו', ותשובה לשואל אם כן כיצד נקבעו כללי פסקהלכה בספר זה.

בעניין עמידה בעשרת הדיברות, דין לא לתגודדו, נפילת פנים.

האם מותר לת"ח ללמוד בזמן שהציבור קורא ספר משלי, ובעניין מעלת ספר משלי.

האשכנזים והספרדים קיבלו את הכרעות מרן כתורה מסיני.

כיצד נכתב בכותרת הסימן בשלחן ערוך שמנהג הכפרות הוא מנהג של שטות.

השלמה לגבי הרחקות יתירות בימי נדות האשה, חידוש בביאור דברי הרמב"ם ודקדוקי לשונו הזהב, תירוץ בעל מעשה רוקח ותמיהה עליו.

שני טעמים לחומרות היתירות בדיני הנדה, ובירור דעת הרמב"ם בזה.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 552

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש להצלחת החתן ה"ה אבישי בן ידידנו הרב ניר טיירי הי"ו, והכלה שתחי'. המקום ברוך הוא יברך את החתן והכלה, שיזכו לבנות בית נאמן כשר טהור וקדוש בישראל, וימלא כל משאלות ליבם לטובה, אכי"ר. כמו-כן השיעור מוקדש לעילוי נשמת מרת מיכל בת משולם ע"ה, שהיום יום פקודת שנתה. תנצב"ה. נדבת בנה ידידנו הרב יהודה עידן אביטל הי"ו, ימלא המקום ברוך הוא כל משאלות ליבו לטובה, אכי"ר.

השיעור מוקדש להצלחת החתן אבישי בן ידידנו הרב ניר טיירי הי"ו מנכ"ל מוסדות פעולת צדיק, ולכלה שתחי'. המקום ברוך הוא יזכה אותם לבנות בית נאמן כשר וטהור בישראל, וימלא כל משאלות ליבם לטובה, אכ"ר.

כפי שזכו ופעלו הרבה כדי שהחופה תהיה על טהרת הקודש, כך ימשיך שיהיה בנין עדי עד.

כמרכן השיעור מוקדש לעילוי נשמת מרת מיכל בת משולם ע"ה, שהיום יום פקודת שנתה. תנצב"ה. נדבת בנה ידידנו הרב יהודה עידן אביטל הי"ו, המגיה של השיעורים, בעז"ה נזכה בהמשך לראות את הפירות של התיקונים, וההגהות שהוא משתדל בהם. המקום ברוך הוא ימלא כל משאלות ליבו וליבנו וליבכם לטובה, אכ"ר.

המשך בעניין שאין לתלמיד חכם לעסוק בתורה בבית הכנסת בזמן שהציבור אומרים תחינות ובקשות.

בשו"ת עולת יצחק [חלק שני סימן ו'] כתבנו בס"ד לגבי בני תורה ותלמידי חכמים העוסקים בלימוד, אשר יש להם לב להבין, איזה דברים מן התפילות הם יכולים לדלג?

כתבנו בזה כמה כללים, ישנם דברים שכבר נתקבלו בעם ישראל, אפילו שבעצם אינם מעיקר הדין, אבל אלו מנהגים. וישנם דברים שאומרים אותם רק כאשר ישנו פנאי, כגון בתפילת מנחה, למנצח על הגתית וגו', וידבר וגו', ופיטום הקטורת, וכאשר אין פנאי מדלגים אותם. דברים שמדלגים גם בציבור, הוא יכול לדלג, משא"כ דברים שכבר נקבעו. המדובר כשהוא נמצא במקום אחר, שבכל זאת הוא צריך להגיד מה שאומרים לפי המנהג המקובל, להשלים דברים.

אחר כך כתבנו בזה"ל, במה דברים אמורים. כשאינו נמצא אז תוך בית הכנסת, אי נמי אפילו הוא בבית הכנסת אלא שהוא לומד באופן שאין הדבר ניכר שאינו מתפלל עמהם. כאן המדובר שהוא נמצא בתוך ביהכ"נ, אבל הוא במקום צדדי שבו הוא לומד, הוא לא חלק מן הציבור.

אבל בלא"ה, אפילו תלמיד חכם, אין לו לעסוק בתורה בזמן שהציבור אומרים תחינות ובקשות וסליחות, כדאיתא בהגהות אלפסי (הנקרא שלטי הגבורים בפ"ק דברכות דף ח.). שהעלה הרמ"א להלכה בדרכי משה סימן צ' אות ג', וגם בהגהותיו לשלחן ערוך שם סעיף י"ח ע"ש.

הבאנו [בשיעור הקודם] את ההלכה הזאת, ואמרנו שזאת 'הלכה פסוקה', שגם תלמיד חכם לא יעסוק בתורה בזמן שהציבור אומר תחינות ובקשות וסליחות. והסברנו שם בספר את העניין, כי אסור לפרוש מן הציבור, אא"כ באופן שהדבר אינו בולט.

זה יכול להיות כגון, אם הוא לומד במחשבה. כלפי חוץ נראה שהוא אומר כמו כולם, אבל הוא חושב בדברי תורה. וכן אם זה בצורה נסתרת, כגון ספר קטן מונח על ספר גדול, מעיין מתוך דף וכדו', כי אף אחד לא ילמד ממנו, לא מורגש שהוא שונה. וכפי שאמרנו אז שה"ה אם הציבור קורא אז תהלים, למרות שהוא תלמיד חכם, ויכול להגיד שזה ביטול תורה 'באיכות', כי בעת הרי הוא יכול ללמוד.

הבאנו [בשו"ת עולת יצחק שם] גם את דברי החיד"א כותב [במדבר קדמות מערכת תי"ז אות כ"ח] לגבי חשיבות קריאת תהלים בזה"ל, לפ"ז נראה שאף הת"ח אף כי שיח ושיג להם לעסוק בהלכות, יפנו ויבקשו איזה שעה קטנה בכל יום ללמוד קצת תהלים, וללמוד קצת מוסר. וסימניך איש ת"ם עם שהוא יושב אהלים. גם מי שיושב באהלה של תורה, הוא צריך להיות איש 'תם', זהו ראשי תיבות ת'הלים מ'וסר.

אינני חושב שעולה על דעת מישהו ברדעת, שהוא צריך לחשוש לביטול תורה יותר מהחיד"א, והחיד"א אומר שת"ח צריך גם את התהלים והמוסר. כי אם הוא יעסוק רק בסוגיות ועניינים, אפילו שזה הלכות, עדיין ישנה חשיבות לקרבת ה', ספר תהלים ומוסר, דברים שנצרכים, כגון תיקון המדות.

בעניין עמידה בעשרת הדיברות, דין לא תתגודדו,
נפילת פנים.

החיד"א בספרו טוב עין [סימן י"א] מדבר לגבי קהילות שנוהגים לעמוד בעשרת הדיברות, האם המנהג שלהם הוא נכון. לכאורה כתוב בגמ' במס' ברכות [דף י"ב ע"א] שביטלו את קריאת עשרת הדיברות בתוך קרית שמע, 'מפני תרעומת המינים'. המינים היו טוענים, שאתם קוראים דוקא את עשרת הדיברות, כיון שרק את עשרת הדיברות הקב"ה אמר, אבל יתר התורה ח"ו זה לא מפי הקב"ה. גם כשעומדים בעשרת הדיברות, כביכול יש את הערעור הזה. לכן, אם יושבים בקריאת ספר תורה, אז גם בקריאת עשרת הדיברות צריך לשבת.

עונה על כך החיד"א, שהדבר אינו דומה, כי שם קראו רק את עשרת הדיברות, אבל אנחנו קוראים את כל הפרשיות, גם באותה שבת קוראים את כל פרשת יתרו, לא קוראים רק את עשרת הדיברות, והסיבה שעומדים כי זה זכר למעמד הר סיני, שנאמר [שמות י"ט, י"ז] וַיִּתְּיָצְבוּ בְּתַחֲתֵיתִי הָהָר. מזה לא יהיה אפשרות להבין ח"ו שרק עשרת הדיברות הם מפי הקב"ה, לכן אין מקום כאן לטענת המינים. ובעיקר נושא זה, הרחבתי בס"ד בנפלאות מתורתך פר' צו ע"פ מצות תאכל במקום קדוש.

לאחר מכן החיד"א כותב, כי כיון שאפשר ליישב את המנהג הזה, ומכיון שכך נהגו, לכן מי שנמצא באותה בית הכנסת, הוא חייב לעמוד. ראשית, כי כיון שכולם נהגו, אז כולם חייבים. כי אם הוא לא יעמוד, זה נראה שהוא ח"ו מזלזל. כולם מכבדים ועומדים, ואתה לא? דבר שני, ישנו עניין של 'לא ישב בן העומדים', מצד דרך ארץ.

החיד"א לא הן מצד 'לא תתגודדו', כיון שלמעשה זאת שאלה נפרדת.

בכל אופן, אמרנו שזאת הלכה פסוקה, שלא מצאנו אף אחד החולק על כך, בכל הספרים והפוסקים שראינו. אפילו שבשלחן ערוך זה בעצם הגהת הרמ"א, אבל גם השתילי זיתים מעלה זאת. לא השמיט, כדרכו כאשר הרמ"א חולק על מרן, או שדבריו דלא כשיטתנו ומנהגינו.

ידידנו הרב אסף חגבי הי"ו שמע זאת, ואמר לי שהוא שמע לאידך גיסא מתלמידי חכמים שאמרו כי יש מי שחולק על כך, החיד"א בספר טוב עין סובר שת"ח יכול ללמוד אז.

התפלאתי על כך. שאלתי אותו, על מה הם מתכוונים? עוד מעט נראה זאת. בכל אופן נראה לי שהם טעו, הדברים אינם דומים כלל האחד לשני.

זאת היתה הערתו הראשונה.

השלמה בעניין חיבור הספר שלחן ערוך מעלתו וחשיבותו, אעפ"י שנכתב ע"י מרן בסוף ימיו ולכן יש סתירות וכפילויות וכו', ותשובה לשואל אם כן כיצד נקבעו כללי פסקהלכה בספר זה.

הערה שנייה, הוא לגבי מה שדיברנו בעניין השלחן ערוך, אמרנו שבכמה ספרים וסופרים מעוררים, כי את הספר שלחן ערוך חיבר מרן בזקנותו, בסוף ימיו, ולכן ישנן סתירות וכפילויות, דברים שאינם ממש מדויקים.

על כך הוא שאל, שאם כן יוצא כי כל מה שמדברים בספרים על 'כללי השלחן ערוך', סתם ויש אומרים, ומיישבים וכו', מאין כל החשיבות של ההכרעה, כי השלחן ערוך זהו ספר שהתקבל להלכה, וכי כל זה לא מספיק מבוסס? נראה כביכול, שהדבר מחליש את העניין הזה.

בעזרת ה' עוד מעט נדבר על שני העניינים האלה.

לדידן, לפי שיטת מהרי"ן זיע"א [בשו"ת פעולת צדיק חלק ב' סי' ע"ו, לגבי חילוקי מנהגי התספורת בימי העומר], לא תתגודדו' הוא רק בדברים שיש להם יסוד ועיקר מצד הדין, אבל לא בענייני מנהגים, כגון אם לשבת או לעמוד, דברים שאין להם יסודות הלכתיים של ממש. ישנו רק עניין של 'דרך ארץ', לא לשבת בין העומדים ולא לעמוד בין היושבים. אבל מצד 'לא תתגודדו', אינו עניין בדברים שאין להם עיקר מדינא, וק"ו אם זה לא מדאורייתא. שהרי לא תתגודדו היינו, לא תיעשו אגודות אגודות, כי זה ח"ו יביא לידי מחלוקת.

אבל לגבי מנהגים, כולם יודעים שזה לא דבר מחוייב ולא יבואו להתקוטט על הדברים הללו. [לכאורה קשה, הלא הא דתנן בפסחים אל ישנה אדם מפני המחלוקת, מיירי אף במנהגים. ואפשר שכוונת מעכ"ת שבזמנינו שהכל יודעים שהמנהגים חלוקים, לא יבואו לידי מחלוקת ע"כ כפי ששמעתי. ואף כשאין מכירים מנהגים מסויימים של בני קהילה אחרת, יבינו כי כך הוא מנהגם. ואפילו אם לא יבינו, הלא לפני שיעשו מחלוקת ישאלו, ואז ידעו, וכמו שאירע לי כמה פעמים. הערת ידידנו הרב איתמר כהן שליט"א]. לכן מהבחינה הזאת, אפשר ליישב זאת. אבל החיד"א לא נכנס לכך. אמרתי זאת רק כהערה אגב אורחא.

בשדי חמד [מערכת ל' כלל ע"ט] הוא מדבר על עניין לא תתגודדו, גם לגבי הסוגיא שהחיד"א מדבר עליה בהמשך שם, בגמ' מגילה דף כ"ב, שם כתוב כי 'רב איקלע לבבל'. הרי רב היה בארץ ישראל, והוא נזדמן לבבל. כולם נפלו על פניהם, ורב לא נפל על פניו. הגמרא דנה, למה הוא לא נפל? ומתרצת, שרב סבר כי בנפילת אפים צריך לעשות פישוט ידיים ורגליים. ישנו שם בגמ' נדון, כי היה שם לפניו ריצפה של אבנים, וזה אסור מצד אבן משפית, ובמקום אחר הוא לא רצה וכו', יש בגמ' כמה מהלכים, וישנו תירוץ בגמ', כי רב לא משני ממנהגיה. דהיינו, רב סובר כי נפילת אפים

צריך להיות בפישוט ידיים ורגליים, ולכן אפי' שכולם עשו נפילת אפים, הוא לא רצה לעשות, בגלל החשש הזה.

אילו לא היתה הרצפה שם עשויה מאבנים, היה רב נופל בפישוט ידיים ורגליים ולא נמנע, אפילו שזה בקום ועשה. על כך מפלפל השדי חמד שם.

עכ"פ לכאורה, מה הפירוש? כיצד רב לא נופל על פניו? הרי זה לא דרך ארץ, לא ישב בן העומדים ולא יעמוד בין היושבים? הוא מביא על כך כמה תירוצים.

מהר"י חאגיז אומר, 'גברא רבא שאני'. דהיינו, על רב אף אחד לא יקפיד, אפי' שהוא משנה ממנהג הציבור.

לחיד"א לא נראה התירוץ הזה, והוא מביא תירוץ אחר, כי אולי בנפילת אפים אף אחד לא יודע מה אתה עושה, שהרי כולם נופלים. מי יראה שהוא לא נופל? וגם אם יראו כאשר גמרו ליפול על פניהם שהוא לא נופל, יחשבו שהוא כבר גמר. הדבר אינו בולט.

כעת אומר החיד"א את התירוץ העיקרי שלו, שברצוני לעמוד עליו. וז"ל, כי אמרינן לא ישב בין העומדים וכו' היינו שלאיש לו טעם. אבל הכא רב טעמא טעים, דאיהו פישוט ידיים ורגלים עביד, ולא משני ממנהגיה.

דהיינו, הכלל הזה שלא לשבת בין העומדים, הוא כאשר עומדים אנשים מסיבה מסויימת. למה אתה לא עומד? מדוע אתה יושב? סתם. לא צריך לעמוד. אין לו סיבה, למה צריך לשבת ולא לעמוד. דבר זה, אינו דרך ארץ. אבל אם יהיה לך סיבה בדוקא לשבת, אין הכי נמי. רב, בדוקא סבר, שצריך לעשות נפילת אפים בפישוט ידיים ורגליים. רב לא סבר כפי מה שהם עושים, כיון שיש לו סיבה אין כאן עניין של דרך ארץ, כי חסרון דרך ארץ זה רק כשאין סיבה.

בדוקא לשבת, לכן הוא אומר שנשאר הכלל 'אל ישב בין העומדים'.

הרמב"ם לית ליה חילוק החיד"א הנז' לעיל. אולי הוא מודה לו במקצת, שלכן לא כתב הרמב"ם זאת בלשון איסור, רק שאינו ראוי, כמו שמדוייק מלשונו במקור בערבית, לא כמו שתורגם בטעות במהדורת ירושלם התש"ך, ואכמ"ל.

לדוגמא, אם האדם נמצא בציבור שעומדים בעת אמירת י"ג מדות, והוא נוהג לשבת, אין לך סיבה בדוקא לשבת, אין מד"א הסובר שבי"ג מדות חייבים לשבת, רק שלא צריך לעמוד. א"כ יוצא, שאם הציבור נוהג לעמוד, אם הוא ישב זה נראה ח"ו שהוא מזלזל, כי אין פה עניין בדוקא.

זהו לגופו של עניין. אבל לעניינינו, אינני יודע מי הם אותם למדנים אשר רצו להביא ראיה מדברי החיד"א בספרו טוב עין לגבי השאלה שלנו, שאם התלמיד חכם נמצא בביהכ"נ כאשר הציבור אומרים סליחות או תהלים, יש לו סיבה כיון שהוא רוצה ללמוד.

זאת אינה סיבה. המדובר כאן, כאשר ישנה סיבה הלכתית, אם לת"ח או אדם אחר אשר עושה אחרת מן הציבור, יש לו סיבה לעשות שונה מהציבור, כגון אם הוא אוחז כך וכך, או יש לו ראיות כך וכך. אבל בנ"ד, גם תלמיד חכם צריך לומר סליחות ותהלים, כפי שהבאנו לעיל מהחיד"א, שזהו גם כן דבר חשוב. אין כאן עניין בדוקא שלא לומר זאת עמהם. אם אינך רוצה, אתה יכול לצאת מביהכ"נ, ללכת לעזרה או למקום אחר ותלמד שם, אבל אל תשנה את המנהג בפני הציבור. או כפי שאמרנו, הוא יכול לעסוק בתורה במחשבתו, שנראה כלפי חוץ שהוא אומר תהלים, אבל הוא לומד תורה בראשו, בסדר. אולם כאשר אתה פותח ספרים, אתה נראה נגד הציבור.

בכל אופן, אין כאן שיקול הלכתי. והחיד"א דיבר, רק כאשר ישנו שיקול הלכתי.

אבל בלי טעם, אין לעמוד בין היושבים וכו'. וא"כ בנ"ד שלא יש לו טעם לישב, מחויב לעמוד על עמ'ו, משום אל תשב בין העומדים. אם תשאל את אותו אדם, למה אתה לא עומד בעשרת הדיברות? והוא עונה, לא נוהגים לעמוד, לא חייבים לעמוד, איפה כתוב שצריך לעמוד? אבל הרי ישנה סיבה לעמוד, כמו שאבותינו עמדו במעמד הר סיני. החיד"א מבין, שאין בעיניו, וא"כ יוצא שאין לך טעם לשבת.

ורב שאני, דעביד פישוט ידים ורגלים, ולא היה רוצה לשנות ממנהגו, דהיה נראה בעיניו שאינו עושה נפילת אפים כתקנה. וכבר נודע דרב מחמיר מאד על עצמו.

זאת היתה השיטה של רב, הוא היה מאד מחמיר על עצמו, והוא סובר שנפילת אפים כמו שצריך זה רק בפישוט ידיים ורגליים, ומה שהם עושים זה לא נראה לו. הוא לא יכול להכריח את הציבור הנוהגים לפי שיטות אחרות, אבל כיון שהדרך שלכם לא נראית לי אזי אני לא עושה כלום, לא נפל ולא עשה פישוט ידיים ורגליים. ומסיים החיד"א, זה אצלי טעם כעיקר.

ב'מאמר מוסגר' ברצוני להגיד, לגופו של עניין, כי למעשה בזמן החיד"א עדיין לא נתגלתה תשובת הרמב"ם בעניין, כי הרמב"ם כותב בתשובה שלא ראוי לעמוד בעשרת הדיברות. התשובה הזאת לא נדפסה עדיין בזמן החיד"א, היא נדפסה רק מקרוב, בשנת התרצ"ד, והרמב"ם כותב את הסיבה הזאת, של תרעומת המינים. א"כ יוצא שאחרי שהיגלות נגלות תשובת הרמב"ם האומר שאין לעמוד בעשרת הדיברות, מי שישב בעשרת הדיברות אפי' שהציבור נוהג לעמוד, אי אפשר להגיד שאין לו סיבה לשבת. הוא יושב, כי הוא אוחז כמו הרמב"ם, האומר שאסור לעמוד. ישנו כאן שיקול הלכתי. אבל להחיד"א מבחינתו, לפי מה שהיה נראה לו מעצמו שאין שום סתירה מהעניין הזה של תרעומת המינים, א"כ אין לך סיבה לשבת. הם לא ידעו איזה מקור שצריך

שאלה מהקהל: אם אני מתפלל בציבור העומדים לומר וידוי, אנא וכו', ואני צריך לומר לפניך וכו', לכאורה זהו שיקול הלכתי, ויהיה מותר לי לעשות כן?

תשובת מרן שליט"א: יפה. אבל צריך להסביר זאת. הרי לפי דעת מהרי"ץ צריך לומר הנפילת אפים סמוך לשמונה עשרה, והם אומרים אנא וכו' וי"ג מדות. הדבר נכון, לכאורה בעצם יש לך שיקול הלכתי, אבל למעשה הדבר אינו כ"כ פשוט, כיון שמהרי"ץ אומר שהסיבה שאנחנו לא אומרים וידוי, כיון שבנוסח נפילת אפים שלנו יש גם וידוי. א"כ יוצא, שבעצם לא שיש לנו עניין לא להגיד וידוי, אלא שאין צורך להגיד עוד וידוי. לכן, אם אתה ממתין ושוהה בשתיקה, בין התפילה לנפילת אפים, הדבר לא יזיק לנפילת אפים. אכן אתה לא חייב להגיד, אף אחד לא יבדוק לך את הפה האם אתה אומר וידוי או שלא, אתה יכול לחשוב על ענייני הוידוי, לעשות חשבון הנפש ולפשפש במעשיך, העיקר שלא יהיה ניכר שאתה משנה ממנהג הציבור.

שאלה מהקהל: אני לא יכול לומר וידוי ביחד איתם?

תשובת מרן שליט"א: אנחנו סוברים לא להגיד וידוי בכל פעם, כדי שלא יהיה נידוש. החיד"א אומר, כי מי שאומר וידוי בלי כוונה, צריך וידוי על וידויו. אין ערך לוידוי בלי כוונה. כשאדם אומר וידוי כל הזמן, שחרית ומנחה, הוא כבר לא חושב מה הוא אמר. לכן אנחנו מעדיפים לומר וידוי רק פעמיים בשבוע, כדי לומר בכוונה.

שאלה מהקהל: אפשר לומר את לפניך וכו' בעמידה?

תשובת מרן שליט"א: לא. זה לא טוב. נפילת אפים מיושב דוקא. לפי דעת חכמי הקבלה, נפילת אפים צריך להיות בישיבה בדוקא.

שאלה מהקהל: ומה לעשות כשהם אומרים י"ג מדות, ואני הרי עוד אפילו לא התחלתי לומר נפילת פנים?

תשובת מרן שליט"א: תענה עמהם. זה לא נחשב הפסק, כי הוא מן העניין.

האם מותר לת"ח ללמוד בזמן שהציבור קורא ספר משלי, ובעניין מעלת ספר משלי.

שאלה מהקהל: אם הציבור אינו אומר סליחות או תהלים, אלא קורא למשל ספר משלי.

תגובת מרן שליט"א: תלמיד חכם לא צריך ללמוד ספר משלי?

המשך השאלה מהקהל: הוא כבר קרא אותו.

תשובת מרן שליט"א: הוא כבר בקי בספר משלי? לא יודע. אינני מכיר דבר כזה... בפרט בדורנו.

המשך השאלה מהקהל: כוונתי כי ישנם הנוהגים לקרוא את ספר משלי מפסח ועד עצרת, וישנם הנוהגים מפסח עד ימים נוראים, והוא סיים כבר את ספר משלי עד עצרת, וכעת לאחר שבועות הוא נמצא במקום שעדיין קוראים משלי.

תשובת מרן שליט"א: אם קוראים משלי, או מגילת רות, או שיר השירים עם התרגום וכדומה, הוא צריך להיות כמו כולם. אם הוא כבר קרא, שילך הביתה או לבימ"ד אחרי התפילה, שלא ישאר בביתו וישב ללמוד, שיצא וילך למקום אחר ללמוד.

לגבי תלמיד חכם ללמוד מגילות ותרגום, יש להוסיף כי בפרט שבזה יחד עם השילוש וכו', מסיים כל אדם את כל 'ארבעה ועשרים' פעם בכמה זמן כידוע. וכבר כתב הרמב"ם בפרק א' מתלמוד תורה סוף הלכה י"ב שאפילו תלמיד חכם צריך לקרות בעתים מזומנים תורה שבכתב יעו"ש, ומשמע כולה. איתמר.]

שערי יצחק – השיעור השבועי

סי' קמ"ח הערה מ"ח ד"ה ומהטוב] ושלמה המלך, וזה נחשב דבר ה'. אל תחשוב, שזאת רק חכמה של שלמה המלך, אלא זאת 'אמר ה'. [ואולי הוא סובר כי זה בכלל מה שאמרו חז"ל שהם נאמרו ברוח הקודש כידוע. ועיין משנה מסכת ידים סוף פרק ג'.

ראיתי כי גם הרמב"ם בפירוש המשניות כותב בברכות פרק א', 'אמר ה', יראוך עם שמש'. מה הפירוש, 'אמר ה'?" הרי דוד המלך אמר זאת בספר תהלים? אלא, הקב"ה אמר זאת. מה שכתוב בתהלים ובמשלי, אלו דברים שהקב"ה שם בפיהם. זהו ציווי של הקב"ה. כך צריך להסתכל על זאת. הרחבתי על כך בס"ד בנפלאות מתורתך הפטרת ויקרא לגבי הפסוק תהלתי יספרו.

בעל שבט מוסר כותב לגבי ספר משלי וקהלת, כי אין חכמה ומוסר ותוכחת שיכולים להיות בעולם, שלא כָּלֵל אותו שלמה בספרים הללו.

הגם שמקובל כי האנשים קוראים זאת בצורה שטחית, לכאורה היה צריך לקרוא זאת עם פירוש, כי אז היתה יותר תועלת, אבל מצד שני יש תועלת גם בכך, שלאנשים יהיה שגור את הפסוק, ואח"כ כאשר שומעים איזה רעיון זה מתקשר אצלם. גם אם עכשיו לא בדיוק מתעמקים בפירושי הפסוקים, אבל לכל הפחות יש את הבקיאות. 'לָגְרוֹס אֵינִישׁ, וְהָדָר לִיסְבָר'. לפחות שידעו שישנו פסוק כזה, ואח"כ במשך הזמן ילמדו ויבינו היטב. זה יתחזק, לאחר שהיסודות כבר קיימים. השורש מְכָר וידוע להם.

שאלה מהקהל: אם הוא לומד פירוש על ספר משלי בזמן שהם קוראים את הפסוקים, זה בסדר?

תשובת מרן שליט"א: הוא יכול להחזיק ספר פירוש על משלי ולעייין אז בו. אבל שלא ייראה שונה, ושיקרא בתורו עם כולם, כמו שהם.

שאלה מהקהל: ואם בלא"ה לא כולם קוראים משלי, אם רבע מהציבור כבר לא קורא?

תשובת מרן שליט"א: השאלה למה אותו רבע מהציבור אינו קורא? מה הוא עושה? אם חלקם לומד עניין אחר, הם כביכול אומרים לאותם הקוראים משלי וכדו', אתם עמי ארצות, 'בעלי בתים', בשבילכם תקראו משלי.

צריכים לדעת, הגר"א עשה פירוש מיוחד על ספר משלי. גם לתלמידי חכמים, יש מה ללמוד בספר משלי. מהר"ם אלשיך ועוד כמה מגדולי ישראל, חיברו פירושים עמוקים על ספר משלי.

ותלמיד חכם צריך ללמוד משלי, איוב וכו'. ואף צריך לדעת טעמיהם. ואם לאו, מבואר בשו"ת תורה לשמה סימן רנ"ד שאינו נקרא תלמיד חכם יעו"ש. ויש לעיין אם הדבר מוסכם. ואולי הדבר קשור למחלוקת האם יש בזמנינו דין תלמיד חכם (אף כי לפי זכרוני, פרט זה לא נזכר). וכמדומה דלדין יש, ואולי היינו מפני שהוא יודע גם זאת. איתמר. וידוע שטעמי אמ"ת, צריכים לימוד מיוחד. יב"ן.

הבחנתי בס"ד בדבר נפלא. דיברנו בעבר [שיעור מוצש"ק תזריע ומצורע התש"פ] על הפסוק בספר משלי [כ"ב, ג'], עָרוֹס רָאָה רָעָה וְנִסְתָּר וּפְתָיִים עָבְרוּ וְנִעְנְשׂוּ, בעניין הזהירות בשעת מגיפה ח"ו, כתוב בזוה"ק 'ערוס ראה רעה ונסתר' – אם ח"ו האדם לא שומר על עצמו, דבר זה בעצמו, מה שהוא עובר על ונשמרתם, הוא יענש על כך.

הפלא ופלא, ראיתי שרבי סעדיה גאון בספרו אמונות ודעות [מאמר רביעי שלהי אות ד'] מביא את הפסוק הזה, וכותב בסגנון שהקב"ה ממש אומר אותו. הוא מביא זאת בכלל פסוקים שבתורה, שבודאי אמר הקב"ה. דהיינו, אנשים חושבים ששלמה המלך אמר את ספר משלי, ולא היא. אותו דבר לגבי ספר תהלים, צריכים לדעת כי אלו פסוקים שהקב"ה שם בפי דוד המלך [עיי' שלחן ערוך המקוצר יו"ד הל' מעונן ומנחש

שאלה מהקהל: האם בדורות שעברו היה מקובל שהאנשים לא היו משתתפים ביחד עם הציבור, או רק היום זה כך?

תשובת מרן שליט"א: לפרקים. למשל אבא מארי זצ"ל, ב'שילוש' היה הולך הביתה. יכול להיות דבר כזה.

שאלה מהקהל: למה הוא היה הולך?

תשובת מרן שליט"א: כנראה מפני שהוא נתן לאחיו הרב ישראל זצ"ל שהוא ינהל וינהיג את הציבור. לאאמו"ר היה את סדרי הלימוד שלו. ואולי היתה לו סיבה נוספת שאינני יודע. אפשר רק לשער.

שאלה מהקהל: זאת אומרת שכל מי שנמצא בביהכ"נ הוא חייב להיות עם הציבור?

תשובת מרן שליט"א: כן. הוא לא יכול ללמוד לעצמו. כי אם הוא פורש מן הציבור, האנשים יגידו, טוב, אם הת"ח מזלזל, כנראה זה לא סתם, לא חשוב, וממילא זה מוריד את הערך של העניין.

האשכנזים והספרדים קיבלו את הכרעות מרן כתורה מסיני.

לגבי הערת הרב חגבי הי"ו בנוגע לשלחן ערוך, מה שאמרנו הוא כמובן מבוסס ונכון, אבל אמרתי לו שברצוני לתקן זאת בכדי שח"ו לא יבינו לא נכון.

לא רציתי להיכנס אז לנושא, כי לא זאת היתה המטרה שלי, רק רציתי להסביר את ההלכה של השתחויה בכניסה לביהכ"נ, ובדרך אגב נכנסנו גם לעניין הזה. אבל לגופו של עניין, צריכים לדעת כי אמנם ישנן דעות כאלה, שהשלחן ערוך זה לא ספר שמרן התכווין שהוא יהיה הבסיס וספר ההלכה העיקרי, אמנם למעשה הדעה הזאת לא התקבלה.

נתחיל בדברי החיד"א בספרו שם הגדולים בזה"ל, שלחן ערוך, יסדו מר"ן הקדוש להורות מתוכו, אחר שעמד בשרש הדין בב"י. ודלא כמ"ש מהריט"ץ סימן ס"ז. החיד"א יודע שישנן דעות אחרות. וכבר השיג עליו הרב החסיד הרמ"ך בס' יד מלאכי דף קצ"ב.

גם מ"ש הרב דבר שמואל סי' רנ"ה והביאו הרב הנז' וז"ל, שמעתי אומרים שהרב מהר"י קארו מסר לתלמידיו כתיבת קצור ספרו הגדול ב"י הלא הוא הס' ש"ע, ויען כי לא אחד היה הרב המסדר – למשל זה סידר הלכות שבת והאחר סידר הלכות סוכה וזה סידר הלכות איסור והיתר – נמצאו מזה קצת שינויים בדעות ונוסחאות, וקשה לזווגם בלתי דוחק הרבה, המביא להוציא הדברים מפשוטן עכ"ל. בכדי לתרץ זאת, צריך להעמיס דברים שהם לא הפשט.

משיב ע"ז החיד"א, מי יאמין לשמועתו? דנראה פשוט, שמרן הקדוש לא יניח ספר שעשאו להורות לכל ישראל, ביד תלמידיו, אף שהיו גדולים, שיבא מכשול. וכ"ש שלא יחלק ההלכות לזה אחת ולזה אחת, או כיוצא, דנפיק מניה חורבא. ואם ח"ו היה כן, לא היה כותב שהוא חיברו. למה הוא כותב שם הקדמה, וכותב שהוא חיבר זאת? אם אחרים עשו לך את המלאכה? דכל קהל עדתנו עליו יסמוכו, והוא לא ידע אלא תלמידיו?

וח"ו למרן הקדוש שתצא תקלה מתחת ידיו. גם אשו"ר למהריק"ש בשו"ת אהלי יעקב סי' כ' שכתב הש"ע חיברו הרב בסוף ימיו, ומפני חולשתו נמצא דברים רבים, כגון בא"ה סימן קכ"ו שבדין כ"ב לא השגיח במ"ש בדין י"ב וכו' ע"ש, ועמו הסליחה.

ועי' מ"ש הרב פר"ח שם, ותא חזי מה בין תקיפי ארעא דישראל וכו'. כוונתו שהפרי חדש כתב על סתירה זו בעדינות, כאשר יראה המעיין שם באהע"ז שכתב הפר"ח, גם זה אינו צודק, כמו שכתב הרב למעלה שיכתוב פיטורין מלא וכו'.

שערי יצחק – השיעור השבועי

את שיטותיהם ודעותיהם, ולא הניח מקום שאפשר לטעות בו.

איך שיהיה, זהו בדרך כלל מה שנתקבל, המושג של יהודי הוא 'שלחן ערוך', זהו המושג שנתקבל. חושבני כי זהו בגלל שהיתה לו למרן סייעתא דשמיא, וגם המלאך המגיד [בפרשת צו] – המלאך שהיה מתגלה למרן הב"י – כותב לו, חיבורא דילך, מלבד השם הראשון שאמרתי לך שיקרא "בית יוסף", עוד יקרא "שלחן ערוך".

למרות זאת, היו ערעורים, וישנם דברים חזקים. לכן ברצוני להגיד גם את הצד השני.

למשל רבי חיים ויטאל כותב [הובאו דבריו בהקדמת ספר חיים שנים בכת"י לבנו הגר"ש ויטאל, והביאם בספר יוסף בחירי עמ' ש"ע ועמ' שפ"ד] דברים קשים בזה"ל, דע כי הרב מהריק"א זלה"ה הוא שעשה את השלחן ערוך, וספר בית יוסף עשאו בחרותו, ושהה בו עשרים וארבע שנים, וכל דבריו הם נכונים. אך ספר שלחן ערוך עשאו בזקנותו ובסוף ימיו, שכבר השכחה והזקנה קפצה עליו. ולא עוד אלא שעשאו בזמן קצר מאוד, ולא נתישב בו לעשות המהדורות, ולפעמים דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר. זהו כפי שאמרנו בזמנו [שיעור מוצש"ק פינחס], לגבי ההלכה של השתחוויה בכניסה לביהכ"נ, שהיא כתובה בש"ע בדרך אגב. וכשהיה במקום אחר ובסימן אחר, לפעמים שוכח מה שכתב בסי' האחר. ועפ"ז תראה כמה פעמים דבריו סותרין זה לזה, ומי שיעיין בבית יוסף יראה האמת. אלו דברים ממש קשים.

מובא בהמשך עוד דבר בשם מהרח"ו שכתב בזה"ל, גם אירע בו [בשו"ע] טעם אחר, אשר מצידו דבריו סותרים זה את זה והוא, כי אין בכל הפוסקים, לשון צח וקצר כמו לשון הרמב"ם ז"ל. ולכן בשו"ע שהוא קיצור הספר הגדול, רצה לחברו בלשון קצר וצח, ובחר לו לשון הרמב"ם ז"ל. וכל הדינים שבשו"ע או

ועמ"ש הרב מהר"י הלוי נזיר בתשו' משם הרב הקדוש מר אביו מהר"מ הלוי נזיר, והובא בס' גנת ורדים ח"מ כלל ג' סי' כ"ט ע"ש. והרב כנה"ג קורא אותו ס' הקצר, וכן איזה אחרונים.

המעניין הוא, שאצל האשכנזים נראה כי המעמד של הספר שלחן ערוך הוא הרבה יותר מאשר אצל הספרדים, למרות שמרן היה ספרדי. אצל האשכנזים, השלחן ערוך הוא מעל הכל. תשמעו דברים חזקים המובאים בהגהת מנחם ציון על שם הגדולים השלם שם בזה"ל, ועמ"ש בשו"ת פני יהושע ח"ב סי' נ"א להגאון בעל מג"ש ז"ל, לפי מנהג בני מדינתנו יצ"ו, בדבר הנדפס בש"ע אין לשנות ח"ו שום דבר, וכתורת משה.

שמעתם? השלחן ערוך, הוא כמו חמשה חומשי תורה.

ואפי' בדברים המוכרחים, מחוייבים אנו לעייל פילא בקופא זעירא דמחטא ע"ש. אפילו אם קשה, וישנן סתירות, אנחנו חייבים לתרץ וליישב זאת, אפילו שיהיה בדוחק גדול.

ובשו"ת צמח צדק סוף סימן ט' ובשו"ת חתנו הגאון בעל עבוה"ג סמ"ח שכ', דכל הפורש ממנו כפורש מן החיים ע"ש. ובשו"ת שער אפרים סי' קי"ג, ובשו"ת חו"י בהשמטות ע"ש, ובקיצור תקפו כהן סי' קכ"ג וקכ"ד ז"ל, קיימו וקיבלו חכמי הדור לשמור ולעשות ככל האמור במטבע הקצר הש"ע – הספר שלחן ערוך הוא שהתקבל להלכה ולמעשה, ולא הספר בית יוסף הארוך – והרמ"א ז"ל. אל תחשוב כי רק הרב שלהם, אלא גם מרן. ולדעתי אין ספק כי הכל בכתב מיד ה' עליהם השכיל, ורוח ה' נוססה בם להיות לשונם מכוון להלכה, וחפץ ה' בידם הצליח ע"ש. ולא כמ"ש מהר"ם לובלין סי"א ק"ב וקל"ה ע"ש. בספר הזה, יש סייעתא דשמיא, וזהו הספר שהתקבל בעם ישראל.

בודאי הם לא היו כותבים כך אלא לאחר שכבר הרמ"א רבם של בני אשכנז ניפחו, הוסיף

רובם כולם הם לשון הרמב"ם ז"ל בעצמו, ודו"ק ותשכת. ולכן תמצא כי פעם אחת מביא לשון הרמב"ם, ובמקום אחר כתב לשון בעל הטורים, והם חלוקים זה על זה וכו'.

כיצד נכתב בכותרת הסימן בשלחן ערוך שמנהג הכפרות הוא מנהג של שטות.

לגבי הטענה שהתלמידים התערבו, כתוב דבר מבהיל לגבי העניין של כפרות בערב יוהכ"פ, כידוע דעת מרן בשלחן ערוך שכפרות זהו דבר האסור משום דרכי האמורי. כנראה בגלל כך, אצל אבותינו נע"ג לא נכנס העניין של כפרות, רק הרמ"א כותב שכך נהגו, וגם המקובלים בעד זה, אבל הדבר נעצר בקהילות שלנו. אבל ישנו דפוס ישן של הספר שלחן ערוך, ושם בכותרת כתוב דבר עוד יותר חמור, שזה 'מנהג של שטות'. לא רק שזה דרכי האמורי, אלא שזה גם דבר של טפשות, של שטות.

כדי לקצר, נביא מה שכתוב בספר נחלת לוי [בפתיחה] שאסף בזאת מכמה ספרים וכתב על כך בזה"ל, עוד הביא בספר יוסף בחירי הנזכר [עמ' שע"ג, דהגאון ר' אברהם יוסף שלמה גראצייאני בספרו אשר שמו יקבנו איש גר הנמצא בכת"י, והוא בן דודו של הג"ר שמואל אבוהב, כתב בהגהותיו על השו"ע [סימן תר"ה] כי שם נכתב בכותרת השו"ע בעניין כפרות ביו"כ בזה"ל, מנהג של שטות.

וכתב על כך וז"ל, שמעתי מחכמי הדור ז"ל, ובפרט מהגאון מופת הדור כמוהר"ר נתנאל טרבוט זצוק"ל מ"ו וקרובי, כי דברים הללו אינם מהרב הגדול והמופלא בדורו כמוהר"ר קארו ז"ל, רק דברי תלמיד א' שכתב בן כשהיה מסייע לרב הנ"ל לכתוב כללי דיני ספר ש"ע זה על כל סי' וסי', ושכך קיבל מרבתי ודאי.

ועוד הביא שכ"כ בשו"ת שמש צדקה ח"א [סימן כ"ג דף ל' עמ' ג'] וז"ל, איך בימי חרפי בהיותי מתאבק בעפר רגלי גאון ישראל כמהר"ר ש

אבוהב זלה"ה, שמעתי ממנו שהדברים הרשומים בש"ע א"ח קודם סימן תר"ב מנהג הכפרות בעיה"ך מנהג של שטות הוא, קבלה היתה בידו שאינם דברי מהריק"א, אלא דברי מסדרי הסימנים והמפתחות. והראיה שהמחבר לא כתב בפנים אלא יש למנוע המנהג, ולא הלעיג עליו, עכ"ל.

הוא לא הלעיג על כך ולא זלזל בזה, הוא רק אמר שתמנע זאת, זהו דבר נכון, כתוב שכך הרמב"ן והרשב"א סוברים, למנוע המנהג משום דרכי האמורי. אבל 'מנהג של שטות', בסעיף עצמו זה לא כתוב. אז איך זה הגיע לכותרת? אלא שאת זה הוסיף המסדר.

וכ"כ בספר שלחן לחם הפנים לגאון ר' יצחק הלוי וואלי כת"י [סימן תר"ד א' דף א'] והוא מתלמידי מהר"ש אבוהב וז"ל, מנהג כפרות בעי"ה מנהג של שטות הוא, אינו מדברי הבי"ז, אלא המדפיס שם אותו מדעתו. כך קיבלנו מבנו של המדפיס עצמו הראשון שהדפיס הש"ע. זה ממקור ראשון.

כעת תשמעו דבר מבהיל, וברוך רחמנא דשקליה למְטַרְפְּסִיה מיניה בהאיי עלמא, דבך בנו היה שוטה, עכ"ל. המדפיס הזה קיבל את ענשו, נכדו יצא מדעתו. בגלל שהוא הוסיף דבר כזה. לזלזל במנהג הזה? אתה יכול לקבוע הלכתית, האם הדבר מותר או אסור, אבל לא להגזים ולזלזל, נענש נכדו מדה כנגד מדה.

מהריק"ש כותב באהלי יעקב [סימן כ"ז כך], הספר הנז' חברו הרב הנז' בסוף ימיו, ומפני חולשתו נמצאו דברים רבים כיוצא באלו בס' הנז', שבמקום אחד לא השגיח בדבריו שבמקום אחר.

גם בספר דבר שמואל למהר"ר שמואל אבוהב כתוב כך, מכאן סמכו כת הקודמין המעיינים על מה ששמעתי אומרים, שהרב הנז' מסר לתלמידיו כתיבת קיצור ספרו הגדול ב"י, ה"ה

שערי יצחק – השיעור השבועי

בעוה"ר בשואה כשרצו להגדיר יהודי, זה תלמוד בבלי ושלחן ערוך. זהו יהודי. כך מצטייר אצל הגויים, השנאה שלהם וכו', הש"ס והש"ע, זה מה שמסמל אותם כיהודים. רואים שאפי' הגויים קלטו את זה.

וכל יהודי שומר אמונים למורשת סיני באשר הוא שם, חייב לכוון את דרכיו וארחותיו על פיו, ולא להניע עפעף או להניד אצבע בלעדו. עוד בחייו הוברה סמכותו כפוסק הדור בכל תפוצות ישראל, מהראנ"ח – זהו רבי אליהו בן חיים – בתשובותיו מספר כי "בארץ הצבי וארץ מצרים וערי דמשק וארם צובא וערי פרס וגלילות טורקיה וערי המערב, קיבלו עליהם הוראת מרן".

אף המגיד המלאך השמיע באזני רבינו – תשמעו מה אומר המלאך המגיד לבית יוסף – "וכל אשר עשית והורית עד היום, ה' מצליח בידך, וכן מסכימים במתיבתא דרקייעא. נו, מי זכה לדבר כזה, שמסכימים בשמים להוראותיו? חי ה', כי הפסק אמת ויציב, הלכה למשה מסיני. הלכה כוותך ומטעמך וכו'. וכן כל מה שתעשה ותורה מכאן והלאה, הקב"ה יצליח ויסכים על ידך וכו' נְפָרִים דברי אמת".

דרך אגב, מהראנ"ח הזכיר כמה ארצות שבהן נתקבלו הוראות מרן, והוא לא מזכיר את ארץ תימן. אחת מן השתים, או שהוא לא ידע על תימן, או שבזמנו – לפני כ-400 שנים – הוא עדיין לא נתקבל, אבל למעשה בסופו של דבר גם אצלינו התקבלו פסקי השלחן ערוך, שהוא 'ספר יסוד' בהלכה.

לכן, כפי שאמרת, נלע"ד שצריך לקבץ מכל הדברים את האמת, גם אם היא חלקית, ובסה"כ המסקנא היא כי אפשר לגבש את כל הדברים ביחד. אמנם החיד"א מכחיש לגמרי את התערבות התלמידים בחיבור השלחן ערוך, כדלעיל, אבל גם אם זה נכון לפחות במקצת, כי מסתמא זה לא בדוי לגמרי, ולהבין

ספר ש"ע. ויען כי לא אחד היה הרב המסדר שניהם, נמשכו מזה קצת השינויים בדעות ובנסחאות, וקשה לזווגם ולתקנם יחד בלתי דוחק הרבה, המביא להוציא הדברים מידי פשוטם. החיד"א הביא זאת, ודחה כנז"ל.

רואים עכ"פ כאן שני קצוות. ישנם כאלה האומרים, תלמידים זקנותו חלש, אי אפשר להכחיש זאת שזה היה בזקנותו, הדבר ברור.

אבל חושבני כי כאן ה'עוקץ' של העניין. דהיינו, את הספר הזה הוא לא חיבר, אותו הקב"ה סידר. מה התלמידים יכתבו, זה כבר לא הכרעה שלו ממש. הוא כבר לא מעורב פה. הסתירות שישנן בדברים שנכתבו, זה בעצם הכל מן השמים, שעיי"ז יעינו ויתרצו את הסתירות וכו'. הספר הזה הוא לא חיבור אנושי. גם שיהיה סתירות, ויהיו יישובים, ויתרצו אותם וכו', זה תורת ה'. מיד ה'. ברצוני לומר, כי כאן שני הדברים בעצם הם נכונים, אבל סה"כ המציאות היא שהספר שלחן ערוך נתקבל בכל עם ישראל. הדבר מראה, שזה היה רצון ה' שהוא יתקבל.

אקרא בפניכם לשונות חזקים מאד, הכתובים בהקדמת ספר מגיד מישרים. ראשית, צריכים לדעת מי זה מרן הבית יוסף. פני רבינו דומים, כעדותם של בני דורו, לפני מלאך אלהים. הוא חי כשרף, עובד את ה' בדביקות ובפרישות, מרבה בצומות ובסיגופים ולובש שק מלא אבנים "להכניע את ערפו הקשה". לפרקים מתגורר הוא בכפרים שבסביבות צפת, כגון עין זיתים, מירון וביריה – כנראה הוא ישב שם בכדי להיות במקומות שקטים – מקום שם סיים בשנת שט"ז את החלק אורח חיים של ספרו שלחן ערוך, אשר נדפס עם יתר חלקיו לראשונה בויניציה בשנת שכ"ה.

והיה לתל תלפיות, לספר מחוקק ופוסק המוסמך ביותר, והנפוץ ביותר בישראל, לאחר חתימת התלמוד, אשר הלכה כמותו בכל מקום. אי אפשר להכחיש זאת.

ולהוציא את האמת מכך, ואולי זה לא רק קורטוב, שגם אם יש סתירות וקשיים, וזה נכון שהוא היה כבר זקן וכו', הכל טוב ויפה, אבל הכל הוא מכוון מן השמים, ובסופו של דבר זהו הספר שנתקבל.

וכפי שאמרתי, אצל האשכנזים הש"ע נתקבל מבחינה מסויימת עוד יותר. כמדומני שאצלם דעה שאינה מופיעה בש"ע לא מחשיבים אותה להלכה. זה לא כמו אצל הספרדים, שעושים ספק ספיקא נגד הש"ע, וכל מיני חכמות. וכפי שדן בספר אור לציון ועוד, האם זה התקבל בתורת הלכה, או בתורת ספק. כל שכן עניין ספק ברכות נגד מרן. אצל האשכנזים כמדומני שאין דבר כזה. אם לא מובא בש"ע הדעה הזאת, אין ספק ברכות. כי כפי שאמרתי, זה אצלם כמו תורת משה. רואים שהספר הזה, מן השמים היתה סייעתא דשמיא, שהוא יתקבל בעם ישראל. לכן מתייחסים לזה כדבר בעל משקל עצום.

שאלה מהקהל: אבל לעומת זאת אצל הספרדים אפי' אם יהיו מאתיים החולקים על מרן הם לא יקבלו זאת.

תשובת מרן שליט"א: נכון, אבל אנחנו מדברים על דעה שהובאה בראשונים אחרים, ולא הובאה בשלחן ערוך. או שפסק מרן דלא כוותה, דהיינו שבבית יוסף הביא זאת, ובשלחן ערוך פסק כדעה החולקת. אבל כאשר באים אחרונים וחולקים על מרן, בודאי שזה משהו אחר. על זה הם מתכוונים. אבל אתה צודק, מצד נקודה אחרת. אצל האשכנזים, ישנו עניין של הלכה כבתראי. אכן יש פה שתי דרכים. אצל האשכנזים, אם האחרונים חולקים על מרן, או על הרמ"א, הם כן מתחשבים בכך. צריכים לראות איך זה מסתדר. אולי מה שאמרנו מקודם, לא כולם מסתכלים כך. או הכוונה בדברים שישנו שיקול לכאן ולכאן. אם יש במפורש שחולקים ודוחים אותו, בסדר. אבל אם זה דבר שיש לו שני צדדים, אז יש

מקום לדון ולפסוק אחרת. אם אין סתירה ברורה, אז צריך ללכת אחריו כתורת משה.

שאלה מהקהל: מה הפשט, שהתקבלו דבריו הוראותיו כתורה מסיני, ושזהו רצון ה' וכו'? הרי בפועל הדבר אינו כך. הרי התימנים לא נוהגים בהרבה דברים כמותו, והספרדים בעצמם לא נוהגים כמותו אם יש ספק ספיקא וכו'?

תשובת מרן שליט"א: גם אצלינו התימנים, התקבלו מזה כמה מאות שנים הוראות השלחן ערוך, חוץ מהמנהגים שיש לנו, שבהם נהגו אחרת. כמו שהסברנו בס"ד בקונטרס כללי מהרי"ץ. והאשכנזים, הולכים כדעת הרמ"א. והספרדים אומרים סב"ל נגד מרן וכו'. אבל בדברים שיש צד לכאן וצד לכאן, אם ישנם פוסקים שהובאו בבית יוסף והוא לא העלה אותם בש"ע, אז מבחינתם זה לא קיים. אבל אם ישנה סתירה או הוכחה כנגד הפסק הזה, אז זה משהו אחר, והלכה כבתראי. ישנו שיקול כזה. אה"נ, צריך לסייג את הדברים. אבל בסך הכל, נשאר שהשלחן ערוך הוא מעל כולם.

המשך השאלה מהקהל: בודאי שהוא התקבל כספר לימוד, אבל לא כספר הלכה למעשה. גם ככה הרב בלא"ה אמר, שרוב הלשונות שלו הם משל הרמב"ם. אם כן צריך לומר, שהרמב"ם נתקבל הלשון שלו. כי הבית יוסף, כספר למידה, הוא בודאי התקבל על עם ישראל, אבל לא מחייב שכך ההלכה.

תשובת מרן שליט"א: לכן ישנם כללים מסויימים, שבהם לא קיבלו הוראות מרן, או שיש מנהג מלפני השלחן ערוך. יש כמה וכמה כללים, המון. אבל זה הבסיס. זהו דבר ברור.

למעשה לא התכוונתי להיכנס כעת ולהקיף נושא זה, כי הם מים שאין להם סוף. רק כיון שנשאלתי, רציתי ליישב קצת את ההדורים. ואכמ"ל.

שערי יצחק – השיעור השבועי

שתטבול כמו שביארנו. הרמב"ם פירט כאן כמה דברים, לא להתקרב ולא ליגע, ולא לאכול עמה, והכלל הוא לנהוג בספירה כמו בימי נדה. אין הבדל בין ימי הראייה, ימי זוב הדם, לבין ימי הספירה. בימי הליבון, צריך עדיין להחמיר.

ובהלכה י"ט הרמב"ם כותב כך, כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה, נדה עושה לבעלה חוץ מהרחצת פניו ידיו ורגליו ומזיגת הכוס והצעת המטה בפניו, גזירה שמא יבוא לדבר עבירה. אלו שלושה דברים, שאסור לה לעשות. איננו לומדים כעת את פרטי הדינים להלכה ולמעשה, כבר מבואר זאת בספרי הפוסקים, ברצוני להסביר בס"ד רק את שורש העניין.

ממשיך הרמב"ם וכותב, ומפני זה לא תאכל עמו בקערה אחת, ולא יגע בבשרה, מפי הרגל עבירה. וכן בשבעת ימים נקיים, לא תעשה לו שלש מלאכות אלו. ומותר לאשה להתקשט בימי נדתה, כדי שלא תתגנה על בעלה.

ידוע שלשון הרמב"ם הוא 'לשון הזהב', לכן נעורר לדקדק כאן כמה דברים. לרובם יש לי תשובה, לשאלה אחת עדיין לא זכיתי, אולי ביחד נזכה. יהי רצון.

שאלה ראשונה, למה הרמב"ם מתחיל את הלכה י"ח, 'זאסור לו לאדם שידבק באשתו וכו', עם וא"ו החיבור? הרי זה לא המשך של ההלכה הקודמת, המדברת על טבילה שלפני ז' נקיים שאינה טבילה. כעת הרמב"ם מתחיל לדבר הלכות של הרחקות, א"כ היה צריך להתחיל כך, 'אסור לו לאדם וכו'. מהו וא"ו החיבור, 'זאסור לו לאדם'?

שאלה שנייה, למה הרמב"ם כותב, 'כללו של דבר, ינהג בימי ספירה כמו בימי נדה', דהיינו שימי הליבון הם כמו ימי נידות, כביכול משמע שהוא כבר כתב במקום אחר את ההרחקות, וכאן הוא בא כעת לחדש, כי אל תחשוב

השלמה לגבי הרחקות יתירות בימי נדות האשה, חידוש בביאור דברי הרמב"ם ודקדוקי לשונו הזהב, תירוץ בעל מעשה רוקח ותמיהה עליו.

דיברנו ושיעור מוצש"ק קרח ומוצש"ק חוקת ובלק התש"פ] בעניין הרחקות יתירות בזמן ימי נדות, שישנם קהילות שנהגו דברים שלא חייבים אותם מצד הדין, האם יש לכך יסודות, או אולי ההיפך, כי בעל שבט הלוי ועוד אומרים שאדרבה, לא רצוי לנהוג את המנהגים האלה. וישנה גם שאלה האם אלו שנהגו זאת צריכים התרת נדרים אם רוצים לשנות וכו'. מה ערך המנהגים הללו, האם יש להם יסוד, או שאין לזה יסוד.

למעשה כבר הסברתי זאת בבארות יצחק על פסקי מהרי"ץ – שערי קדושה [בסוף סימן ח"ו, ולכן לא אחזור על הדברים, אפשר לראות שם אריכות על כל הנושא, רק ברצוני לומר כעת בס"ד דבר חידוש, לגבי מ"ש הרמב"ם בסוף הלכות איסורי ביאה [פרק י"א הלכה י"ז] בזה"ל, כל ז' ימים נקיים שבזמן הזה, אע"פ שהן ספק, אם טבילה בהן כאילו לא טבילה. דהיינו, הרי מן התורה ישנה זבה וישנה נדה, הזבה צריכה ז' נקיים והנדה לא צריכה, יוצא שבעצם יכול להיות שהיא תטבול עוד לפני גמר הז' נקיים, אם היא נדה. מתוך הספק, שלא יודעים כי ישנו בלבול גדול בכל הפרטים, אז מחמירים תמיד, אפילו רואה דם טיפה כחרדל יושבת עליה ז' ימי נקיים. אומר הרמב"ם, מה יהיה בדיעבד? הרי זהו ספק? הוא אומר, לא, זה לא יעזור. נכון שזה ספק, אבל אם היא תטבול לפני הזמן, זה כאילו לא טבילה, לא עולה לה הטבילה. כך הוא כותב בהלכה י"ז.

אח"כ הוא ממשיך וכותב בהלכה י"ח כך, 'זאסור לאדם שידבק באשתו בשבעת ימים נקיים (אלו), ואע"פ שהיא בכסותה והוא בכסותו. ולא יקרב לה, ולא יגע בה אפילו באצבע קטנה, ולא יאכל עמה בקערה אחת. כללו של דבר, ינהוג עמה בימי ספירה כמו שנהגו בימי נדה, שעדיין היא בכרת עד

שבימי הליבוץ – שאלו ימי נקיים – זה יותר קל, אלא תנהג אותו הדבר. אבל לא מצאתי בשום מקום, שהרמב"ם כתב זאת לפני כן. רק כאן הוא כתב את הדברים, ואין עוד מקום שהוא כתב זאת.

שאלה שלישית, למה הרמב"ם חזר וכתב בהלכה י"ט, 'ומפני זה לא תאכל עמו בקערה אחת ולא יגע בבשרה מפני הרגל עבירה'. לכאורה, כבר כתבת זאת בהלכה י"ח, מדוע חזרת על כך עוד הפעם? הרי כתוב בהלכה י"ח, 'לא יאכל עמה בקערה אחת', ולפני כן 'ולא יגע בה'.

הערה מהקהל: לגבי השאלה הראשונה, אולי וא"ו זו רומזת למדת יסוד...

תגובת מרן שליט"א: אתה אומר על דרך הנסתר, הנך מיישב עפ"י הסוד... טוב, אם כן זה רוח הקודש שנפל ברמב"ם. אבל אנחנו רוצים כעת להבין את הפשט.

לגבי השאלה הראשונה, בעניין וא"ו החיבור, אפשר להסביר שהרמב"ם רצה להגיד ברמז, כי אל תחשוב שבזמנינו ז' ימי נקיים זה לא תמיד מחוייב מעיקר הדין, כי הרי לפעמים אין הדין של הספירה, לכן הוא רצה לחבר זאת עם הלכה י"ז, שם הוא כתב שאעפ"י שזה ספק וכו', א"כ גם בימי שבעת ימי נקיים שלנו, שלפעמים זה לא ממש מחוייב, גם כאן הדבר אסור. לכן הוא חיבר זאת, 'ואסור לאדם וכו' בשבעת ימי נקיים וכו', דהיינו האלה. ואכן יש גורסים במפורש "אלו".

לגבי השאלה השנייה, מה שהרמב"ם כותב שינהג בימי ספירה כמו בימי נדה, לצערי לא מצאתי על כך ביאור, וגם לא מצאתי אף אחד שעמד על כך.

לגבי השאלה השלישית, הכפילות שישנה בהלכה י"ט, ראיתי שעומד על כך בספר מעשה

רוקח [הל' איסורי ביאה שם ד"ה ומפני זה], הוא שואל את השאלה הזאת ואומר על כך יישוב, וז"ל, כל זה נראה מיותר, שכבר הזכירו לעיל. וכדי ליישב הלשון, אפשר דלעיל אסר כשהקערה שלה, שאסור לאכול עמה, וכאן הוסיף אפילו בקערה שלו לא תאכל עמו.

לדבריו, צריך לדייק היטב את לשון הרמב"ם. בהלכה י"ח הרמב"ם אמר, לא יאכל עמה בקערה אחת, ובהלכה י"ט הוא אמר 'לא תאכל עמו בקערה אחת'. בהלכה י"ח מדברים כאשר הצלחת היא שלה, יש לה צלחת נפרדת שבה היא אוכלת משום מה, לכן אתה אל תאכל איתה. ובהלכה י"ט המדובר שאתה אוכל בקערה שלך, וגם היא שלא תצטרף אליך לאכול. כך הוא מיישב. ואפשר לו' זאת גם בסגנון אחר, שההבדל הוא מי התחיל לאכול.

ומה שכתב שלא יגע בבשרה, וכבר כתב לעיל שלא יגע בה אפילו באצבע קטנה, אפשר שבא להוסיף שלא יגע אפילו בשערותיה ובצפרניה. אל תחשוב, שרק בבשר הגוף אסור, אבל בשערות ובצפרניים שאלו דברים צדדיים, זה יהיה מותר. כמו שנאמר, 'את בשרה, את הטפל לבשרה'.

זאת חידה סתומה, לא זכיתי להבין את דבריו. הוא אומר כאן תירוץ שאינו מובן. לדבריו, מה שהרמב"ם כתב, 'לא יגע בבשרה', זה בא לרבות את השערות והציפרניים. אינני מבין זאת.

בגמרא במס' בבא קמא [דף פ"ב ע"א] כתוב לגבי הפסוק [ויקרא י"ד, ט'] 'וְרַחֵץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם, שֶׁלֹּא יִהְיֶה דָבָר חוּצֵץ בֵּין בְּשָׂרוֹ לַמַּיִם. אֵת בְּשָׂרוֹ, אֵת הַטַּפֵּל לְבָשָׂרוֹ. וּמֵאֵי נִיהוּ שִׁיעָרָה. דְּהֵינּוּ, אֵל תַּחֲשׁוּב שָׂרֵק הַגּוֹף צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּמַיִם, אֲלֵא גַם הַשִּׁיעָרָה, לְמַרְתָּ שֶׁהוּא לֹא חֵלֶק מִן הַגּוֹף, אֵת הַטַּפֵּל לְבָשָׂרוֹ. א"כ הגמ' דורשת את המלה 'את', שהיא באה לרבות את הטפל,

מצוען מצרים כיעווי"ש], ויורנו הדרתו, מה דעתו בדבר מה שנהגו הנשים אצלנו ובכל מקום ששמענו עליו, שתתרחק האשה משעת נדתה או לדתה שלא ליגע בדבר אוכל ומשקה וכלים ובגדים וזולתם, עד אשר תצא מנדתה ותטהר במרחץ וכיוצ"ב.

וכאשר קמו אלו התלמידים היום, התחילו לערער על מנהגן. קמו תלמידים מהדור החדש ואמרו, מה המנהגים האלה? אין הלכה כזאת. דרך הצעירים לערער על הנהגת הדור הישן. ואומרים להן, מאחר שאתן חייבות לטבול אחר ז' ימי נקיים, זהו העיקר ואל תישמרו מדבך כל ימי טומאתכן, אלא געו והתעסקו באוכל ובמשקה, כשהם סומכים ע"ד החכמים ז"ל מהצעת המטה ומזיגת הכוס. ומה אומר הדרתו בדבר מה שתיקנו הגאונים ז"ל בזה, אם זייק אם ידקדקו הנשים בו ויקיימו מנהגן להתרחק מכל דבר כל ימי נדתן וזיבתן, ולו מצד הנקיות. שהרי יש נשים שזוהמתן מרובה, ולעתים מתעסקות בדברים, והמעט שבמעט מדם הנדה אם יתערב בהם, זייק נזק ברור. ורבים סמכו על שהדרתו הקדושה נוהג בן בביתו עם הנשים אשר אצלו וכו' ע"כ.

והשיב ע"ז הרמב"ם, מה שאמרו אלו התלמידים, הוא האמת, ולפיו מורים. הם צודקים, כך היא ההלכה. אבל הרמב"ם מוסיף, ומי שלא ירצה לשנות מנהגו, אין כופין אותו על זה. אם הנוהגים אחרת, רוצים בכך, שיישארו במנהגם. אבל ההלכה היא כפי שהם אמרו, שזה מותר. אין דבר כזה שלא יתעסקו עם אוכל, אין הלכה כזאת.

זאת שאלה אחת, ששאלו אותו מצוען מצרים.

עוד בתשובותיו סי' ש"כ שהיא חלק מאגרתו לר' יוסף בן גאביר מאנשי בגדאד כ', שאר העסקים כמו הלישה והבישול, או שתגע בבגד או תלך על מחצלת, זה מותר, ואפי' בימי נדתה עצמן. לפי שעניין הטומאה והטהרה,

שגם השיער צריך ליגוע במים בלי חציצה. אבל כאן ברמב"ם, לא כתוב כלל 'את'. ברמב"ם כתוב 'לא יגע בברשה', לא כתוב 'את בברשה'. וחזן מזה, גם אם היה כתוב ברמב"ם כך, וכי ברמב"ם עושים דרשות? לגבי הפסוק, ישנה דרשה, 'את הטפל', אבל לא ברמב"ם, גם אם הוא היה כותב 'את'.

מפליא אותי, איך הוא הכניס ברמב"ם, שהוא בא לרבות דבר כזה. כי הכי הרבה, גם אם היה כתוב כך, זה רק דרשה, לא הפשט הפשוט. הרי הרמב"ם מדבר תמיד דברים ברורים, לא דרשות. את הפסוק אפשר לדרוש, אבל לא ברמב"ם.

אומר לכם מה אני חושב, פירוש שנלע"ד לאמיתה של תורה, ממש סייעתא דשמיא.

נקדים כי רבים שאלו את הרמב"ם לגבי עניין ההרחקות הללו. הרי עניין ההרחקות היתירות, שלא תאפה ולא תבשל וכו', זהו דבר המוזכר כבר בגאונים, ישנן תשובות של גאונים המזכירים זאת, כגון רב האי גאון, וגם השואלים אשר שאלו על כך את הרמב"ם עצמו, מזכירים שהגאונים כבר כתבו זאת. הרמב"ם לא קיבל את דעתם, ודחה את הדבר. הוא אמר, שזאת לא ההלכה. אלא ההלכה היא, כפי שנו' במסכת כתובות, כל מלאכות שאשה עושה לבעלה, נדה עושה לבעלה. לדעתו אין דבר כזה.

נזכיר בתורת 'ראשי פרקים', ואפשר לראות בהרחבה מ"ש בס"ד בבארות יצחק על שערי טהרה [עמ' ש"ל, והוספתי כאן תשלום הדברים. העורך בזה"ל, לעומת דברי הגאונים והראשונים שהבאנו למעלה, אנחנו מוצאים להרמב"ם דלא שמיעא ליה כלו' לא סבירא ליה, לכל ההרחקות הנוספות שלא נו' בתלמוד. שכן מצינו בשו"ת שלו סי' קי"ד שאלה בזה"ל [והיא אחת מתוך קובץ שאלות ששאלו תלמידו ר' סעדיה בן ברכות המלמד,

זולת האסור והמותר אצל הרבנים. אל תערבבו דברים. יש 'אסור' או 'מותר', ויש דיני טומאה וטהרה. ובזמן הזה אין טומאה וטהרה, שהרי כולנו טמאים טומאת מת, וזה שייך רק בזמן שבית המקדש קיים.

וזה מנהיגו המפורסם בכל ארצותינו ובכל ארצות צרפת, והוא דין התלמוד, ועליו מצינו בני ארץ ישראל כולם בעת שהיינו ביניהם. אבל אנשי מצרים, מצינו אותם נוטים בזה לדברי מינות והולכים אחר סידור הקראים. אם כן הוא מנהג אנשי ארצכם [בבל] כמו אנשי מצרים, אנחנו לא נצווה עליכם שתסורו ממנה, ולא אטעה אתכם בתוספת השימור והבדלת הנדה, ואין בזה אלא חיוב מה שאינו חייב.

ובהמשך [עמ' של"א] הבאתי כך, ובתשב"ץ [ח"ג סי' ר"ל] - זהו מהר"ר שמעון בן צמח - מה שאמרת שיש מחמירין לטמא משכבה ומושבה של יולדת, ואפי' מנעל שברגליה מצריכין טהרה, דע כי אין לכל זה שורש בתלמוד, ואין הפרש בין נדה ליולדת וכו' לעניין מרכב ומושב, אין זה אלא לתרומה וקדשים. וכשתפסוק הנדה אחר שתנקה סדיניה המלוכלכים לראות אם פסק מעיינה, א"צ כיבוס אחר, לא למשכבה ולא ללבושה ומנעליה, בין נדה בין יולדת וכו'. וכבר כתב זה הרמב"ם ז"ל לאנשי תימן ע"כ.

א"כ ישנן לכל-הפחות שלוש תשובות של הרמב"ם, למצרים לבבל ולתימן, ששאלו אותו על הדברים האלה, והוא אומר שכל הדברים הללו הם אינם 'הלכה'. אלו היו עוד, אבל זה מה שנשאר בידינו כיום.

דהיינו, יש כאן צד, כי אנשים בהרבה ארצות נהגו דיני טומאה וטהרה, עניינים כמו שכתוב בתורה [בס"פ מצורע] וכל הנוגע במשכבה. והם התרחקו מבישול ואפייה וכו' שלא תתעסק וכו', והגאונים כותבים שעושים זאת בכדי ש'לא תשתכח תורת טהרה מישראל', אפילו

שבפעם לא חייבים בכך. אולם הרמב"ם, הדבר לא נראה לו, לדבריו רק מה שכתוב בגמ' זה ההלכה למעשה, וכל החומרות האחרות אינן שייכות.

יוצא, שהרמב"ם ידע על כל המנהגים הללו. לכן הוא כתב בהלכה י"ט, רק את דין התלמוד, 'כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה, נדה עושה לבעלה'.

תשמעו כיצד דבריו כעת הפלא ופלא, איך דבריו מאירים. הרמב"ם, עמד מול עיניו ההנהגות האלה, שיש כאלה שעושים את ההרחקות הללו 'מפני טומאה וטהרה', בא הרמב"ם ואומר, מה פתאום, הדין הוא 'כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה, נדה עושה לבעלה', והסיבה היא, 'גזירה שמא יבוא לידי דבר עבירה'. בדינא דגמרא, כל ההרחקות הם לא בגלל שצריכים להתרחק ממנה מפני שהיא טמאה, כגון ההרחקות שלא תבשל וכו' מפני רוח טומאה, לא זאת הנקודה. וממשיך הרמב"ם, 'ומפני זה לא תאכל עמו בקערה אחת וכו'. זאת הסיבה, 'גזירה שלא יבוא לידי עבירה'. מדין הגמרא, האיסור הוא כי הקירבה מביאה ח"ו למכשולים. אבל הסיבה אינה מפני עניין טומאה וטהרה.

לכן הרמב"ם כתב, 'מפני זה'. מה הפירוש 'מפני זה'? כי לכל דבר, ישנן שתי פנים. אני יכול להסביר לך, כי הדבר אסור, מפני ששורה עליה רוח טומאה. אומר הרמב"ם, לא, זאת אינה הנקודה. הסיבה היא, 'מפני זה לא תאכל עמו בקערה אחת וכו', 'מפני הרגל עבירה'. לא יותר.

זהו מה שחושבני בעזרת הי"ת, להסבר הדברים. לכן לגבי שאלת המעשה רוקח, למה הרמב"ם כפל זאת, התשובה היא, שהרמב"ם לא כפל את הדין, הוא בא רק להדגיש את הטעם, שזאת היא הסיבה, 'מפני זה'. ואילו היה צריך לעשות זאת בגלל דברים אחרים, היה

שערי יצחק – השיעור השבועי

נמצא, כי נכון שהרמב"ם צודק וזה לא מצד ההלכה, מדינא דגמרא הדבר מותר, אבל קבעו הנהגה לגדר וסייג. ראו מציאות שהאנשים נכשלים, הלכך עשו הרחקות שלא מן הדין. איך יבוא הרמב"ם ויגיד, שלא צריך לעשות כך, וזה מיותר. הכי הרבה, שיעשו התרת נדרים. הרי דבר שנעשה לגדר וסייג, צריך התרה.

תירצתי שם, והוכחתי זאת מדיוק לשון הרמב"ם עצמו, כי הרמב"ם לא סובר כך. אלא הוא מבין שכל הסיבה היא בכדי שלא תשתכח תורת טהרה, הוא הבין והגיע למסקנא משום מה, שזה לא בגלל גדר וסייג. אם הדבר היה נעשה לגדר וסייג, גם הרמב"ם היה מודה שצריך לפחות התרת נדרים, או אפילו שיחזיקו בכך. אבל הרמב"ם סובר, שזה לא מצד גדר וסייג, אלא כל הסיבה היא בכדי שלא תשתכח תורת טהרה. ואם מצד זה, הדבר לא נראה לרמב"ם כסיבה. זהו כמו מילתא יתירתא, אם מישהו עשה הנהגה לא בתורת גדר וסייג, אלא סתם עשה איזו חומרא שאין לה כל בסיס, מובא בפרי חדש ועוד פוס' לגבי חומרות שאינן מבוססות, סתם אדם שקיבל על עצמו איזה דבר שאין לו שום מקור, אפילו התרה הוא לא צריך. א"כ הרמב"ם סובר, שזהו אינו שיקול, שלא תשתכח תורה טהרה. אבל אם היה סובר שזה גדר וסייג, אה"נ גם הוא היה מחמיר.

כך כתבתי שם בספר. אבל כעת נראה לי תירוץ אחר, יותר מזה, כי הרמב"ם בכלל סובר שכל המנהגים האלה אלו מנהגים של עובדי עבודה זרה. אבל צריכים להסביר את הנקודה הזאת.

כידוע שיטת הרמב"ם היא, כי ישנן הרבה מצוות בתורה, אשר באו להרחיק את האדם מע"ז. הרמב"ם קרא את הספרים של עובדי ע"ז הקדמונים, עוד מלפני מתן תורה, מזמן אברהם אבינו, הנקראים צאבה, והוא מצא שם הרבה דברים שכתובים ההיפך הגמור ממה שכתוב

צריך להחמיר בעוד כמה וכמה עניינים נוספים שלא מוזכרים בגמרא.

אולם בעצם, בבארות יצחק היתה לי קושיא על הרמב"ם, שהרי הגאונים אומרים שתי סיבות, למה נוהגים זאת. סיבה ראשונה, שלא תשתכח תורת טהרה מישראל. סיבה שנייה, עשו זאת מפני גדר וסייג. פירוש, שהחמירו על האנשים, כיון שראו שהם זלזלו, וח"ו באו לידי מכשול ממש באיסור. לכן עשו את כל ההרחקות הללו, בכדי להרחיק את האנשים מן העבירה.

הבאתי שם [בדף שכ"א] דברי גאונים, אשר הסבירו שזאת היתה סיבת המנהג, וכתבו בזה"ל, וכל הדברים הללו היו נוהגים בהם החכמים בזמן שהיו בנהרדעא, גם בסורא ובפומבדיתא. אבל עכשיו שנקבענו בבגדאד המדינה הגדולה, ראו החכמים כי בזמן שהם מרויחים בדברים הללו לשאת ולתת עם הנדה ובמושבה אעפ"י שרוחצין לאחר מכן, הרי יש עמיהארין מפורצין בדבר, ובאין לידי הרגל עבירה, ואף נשמע כי יש שפרצו ליבונה של אשה. נהגו [לשון ציווי, כמו תנהגו. יב"ן] איסור בדבר, ועשו סייג לתורה, והחמירו בה וכו'. וכל החכמים נהגו בבתיהם, שתהא נדה רחוקה, ופורשין ממנה. ולסייג גדול נעשה. ומי שפורץ גדר, ראוי שישכנו נחש של חכמים.

ובדף של"ד הבאתי גם מהספר ילקוט חמאת חמדה [פ' תזריע] שכתב בזה"ל, וכך שמענו על מקצת קהילות שנהגו מנהג בני יפת, וישבו עם נשותיהם בנידותם, ובא הדבר לדברים שאינם כהוגן. שני' תירוש ויין [צ"ל זנות ויין ותירוש] יקח לב [הושע ד', י"א]. וראוי להחמיר בזה הדבר כמו שנהגו אנחנו בני צובה [ר"ל חלב]. ובילקוט קורדיסטאן כת"י, אנחנו בני הרים] וכו' שתשב האשה ותאכל לבדה כל נדתה, ולא תעשה לו מלאכה מאלו המלאכות ע"כ. אלה שלא נזהרו וזלזלו בזה, הם נכשלו.

בתורה. והרמב"ם בנה על פי זה יסודות שהתורה באה להרחיק מדרכי עובדי עבודה זרה הללו.

אבל, ישנו הבדל. הרמב"ם הבין, שעובדי ע"ז האלה היו מטומטמים, אין להם שכל, לא מבינים בין ימינם לשמאלם, וכל הדברים שהם עשו בדרכי הע"ז, למשל חטה ושעורה וחרצן במפולת יד, שהם עשו כך לצורך ע"ז, כל זה הבלים וטפשות, אלו אנשים בערים שאינם מבינים כלום. כך הוא סבר. משא"כ הרמב"ן והמקובלים, מי שיעיין בספר כתם פז וכדלקמן יראה כי לדעתם זה לא נכון, האנשים האלה לא היו טפשים, הם עשו דברים אשר פעלו ע"י כוחות הטומאה. התורה מרחיקה אותנו מדרכי ע"ז, לא בגלל שהדברים האלה הם הבל וריק, אלא בגלל שלדברים האלה הם היו משתמשים בכוחות הטומאה. אלו שתי שיטות.

אולם הרמב"ם לקח את הדברים כמשמעם, שאלו דברים שנעשו בלי שכל, ללא טעם וריח, אבל התורה הרחיקה אותנו מן הדברים הללו. ומצד שני, כיון שבני ישראל כבר היו בתוך הדברים האלה, עד כדי כך שאפי' את הקרבנות, דעת הרמב"ם כי כיון שהם היו עושים זאת, אז אי אפשר להרחיק את עם ישראל מכך. כיון שהם כ"כ היו מורגלים בזה, אז צריך להשאיר חלק מזה. כך הראש של הרמב"ם. זאת שיטה פילוסופית, אשר איננה מקובלת על חכמי ישראל, אבל לעניינינו בכדי להבין את השיטה שלו לגבי ההלכה, אנחנו חייבים להסביר זאת.

בספרנו זוהר העולם כבשים ללבושך, הרחבנו בכללות הנושא, ולעניינינו נביא אפס קצהו ונימא אחת, ממה שכתב מהר"ש לביא (מחבר הפיוט בר יוחאי) בספרו כתם פז על הקדמת הזוה"ק [נדף י"ד] וז"ל, ודע, כי מה שכתב הרמב"ם ז"ל [במו"נ ח"ג לז] בטעם מצות ערלה, שאמר כי מן הידוע שהמלמדים דעות השקריות, יערימו ויעשו תחבולה לחזק

אמונתם, באמרם לבני אדם שמי שלא יעשה הפעולה ההיא המחזקת אמונתם, תחול עליו מכת פלונית. ואפשר שתקרה המכה ההיא יום א' לאיש א' במקרה, ויכוין אל הפעולה וימשך אחר הדעת ההיא הנפסדת. וכן עשו בענין האילן שיהיה אילן א' לע"ז והיא האשירה – יקריבו קצת ויאכלו קצת בבית ע"ז. ופרסמו אז שאיזה אילן שלא יעשה כן בראשיתו ייבש ויישל פרו. ולהסיר בני אדם מהפסד הממון ממהרים לעשות כן. ולכן צותה התורה הקדושה נגד זה הדעת, לשרוף כל אשר יוצא בשלשה שנים ראשונים. וצוה באכילת נטע רבעי לפניו יתברך, תמורת שהיו הסכלים אוכלים בבית תורפם.

והנה הוא ז"ל, חושב שמעשים אלו אין בהם ממש, ושהראשונים עובדי ע"ז היו מטעים להמון בדברים שאין בהם ממש, ולא יעשו שום פועל בעולם, ושאינן כוונתם רק להשתרר גם השתרר על ההמון בדברי שקר שאין בהם ממש. ושלא הרחיקה התורה המעשים ההם מהאומה הישראלית רק מפני שהם הבל שאין בהם ממש. ויובן מתוך דבריו שאלו היו בהם ממש, לא הרחיקתם התורה.

ולדעת רבותינו ע"ה, וכן דעת חכמי הקבלה – אין הדבר כן. אבל הם פועלים בעולם במעשים ההם כפי העבודות שהיו עובדים לכחות מעלה, לכוכבים ולמזלות ולשליטים עליהם, ומגלגלים הצלחה במעשיהם ובעבודתם בהורדת רוחניות הכוכבים למטה. ולא הרחיקה התורה אלה המעשים, רק מפני ששימו באלהים אחרים כסלם, אשר לא יטיבו ולא ירעו רק ברצון בוראם אשר הפקידם על פני תבל ארצה לעשות רצונו. האמנה כי המעשים והעבודות שהיו עובדים הראשונים, בחכמה רבה היו עושים מה שעושים, לפי שהשיגו וידעו כפי חקירתם בשורשי הכחות העליונות ההם ובמשטרם בארץ, והיו עובדים אותם במיני הקטרות והקרבות הראויות להם כפי משטרם המתפשט עליהם, באמרם: "אין לך כל עשב ועשב למטה שאין לו שר למעלה" וכו'. והנה,

שערי יצחק – השיעור השבועי

הרמב"ם לשיטתו, שהדברים האלה קשורים לעבודה זרה, לכן הוא לא מתייחס לכך, כי לפי שיטתו זאת לא דרך התורה. ואם ישנם אנשים העושים זאת, זה כנראה שאריות של ע"ז.

אבל מצד שני, הרמב"ם לא התנגד לכך. הוא אומר, כי מי שרוצה להמשיך ולנהוג בזה, שינהג. הוא לא שלל זאת. הוא רק אומר, כי ההלכה היא שלא צריך. אל תגיד, שזאת הלכה. זה מה שהרמב"ם מדגיש. אם מישוהו בא ואומר שזה אסור מצד הדין, הדבר אינו נכון, ואסור לומר כך. כי זה לא אסור מצד הדין, אלא אדרבה, זה במפורש מותר. אבל אם מישוהו רוצה לעשות זאת בתורת סייג ופרישות, הוא יכול לנהוג את המנהג הזה. בכל אופן, אנו מבינים למה דעת הרמב"ם שלא צריך לעשות על זה התרת נדרים.

כל זאת אמרנו, רק בכדי להבין את הפשט של הרמב"ם. חושבני שאמרתני כאן פשט אמיתי, בתורת רבינו משה, זה מה שהוא התכוון בדבריו זמפני זה. אין לי ספק שזהו מה שעמד לנגד עיניו. לא עמד על כך אף אחד מן המפרשים, אבל חושבני שזה ממש מאיר עיניים, ומוכרח כך להבין אותו, והדברים ממש מאירים לפי שיטתו ודרכו. לכן הרמב"ם חזר על כך שוב, 'מפני זה', לומר שזאת הסיבה, לא פחות ולא יותר.

שאלה מהקהל: לא הבנתי את התירוץ. הלא בשביל זה היה יכול הרמב"ם לכתוב את הטעם הזה בהלכה הקודמת, מפלי לכפול דברים.

תשובת מרן שליט"א: נכון. אמרתי לעת עתה רק חצי התירוץ, בל"ג נשלים בשיעור הבא.

והמקום ברוך הוא יזכנו תמיד לכוון לאמתה של תורה, אכ"ר.

לפי שהם היו יודעים כי כח הקליפה היא הקודמת באילנות בשלש שנים הראשונים, היו עובדים בפירותיהם לאשרה ולבעל, להמשך הצלחתם עליהם. וזה דרכם כסל למו, ביחס הפועל ההוא אל האלילים, ואל פועל יי לא יביטו. ולכן צותה התורה, שאותם ג' שנים שהם של ערל"ה ממש לא יאכלו, כי חרם הם – שהם כנגד ג' קליפות האגוז וכו' יעו"ש.

בנדרון שלפנינו, הרמב"ם כותב ובמורה חלק שלישי פרק מ"ז בזה"ל, זאת המצוה של טומאה וטהרה אינה נתלית רק במקדש וקדשיו לא בזולתם "בכל קודש לא תגע ואל המקדש לא תבוא". אבל לזולתם, אין חטא עליו אם ישאר טמא כל אשר ירצה, ויאכל חולין טמאין כמו שירצה. והמפורסם מדעת הצאבה עד זמננו זה בארצות המזרח – רצוני לומר שארית המגורת – זאת מלה שהשתבשה בדפוס, ולפי המקור בכת"י זה 'שארית המגוס', אלו עובדי האש, מה שנקרא בגמרא 'אֶמְגוּשִׁים', דהיינו מכשפים – שהנדה תהיה בבית בפני עצמה, וישרפו המקומות אשר תלך עליהם, ומי שמדבר עמה יטמא. ואפילו אם עבר רוח על הנדה ועל הטהור, יטמא. ראה כמה בין זה, ובין אֶמְרָנו "כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ מרחיצת פניו וכו'"; ולא יאסר ממנה רק בעילתה כל ימי טומאתה. תראה ותבין מה ההבדל בין מה שחז"ל אומרים, לבין מה שהם אומרים. ההפרש קיצוני.

ומן המפורסם שבדעותם עד זמננו זה – שכל מה שיבדל מן הגוף משער או צפורן או דם, הוא טמא; ומפני זה כל סֶפֶר אצלם טמא, מפני שהוא נוגע בדם ובשיער. וכל מעביר תער על בשרו, יטבול במים חיים. וכיוצא באלו הטרחים אצלם רבים מאד. אבל אנחנו אין לנו טומאה וטהרה אלא לקודש ולמקדש.

אמנם אמרו יתברך "והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני", אינו בענין טומאה וטהרה כלל – לשון "ספרא" "זו קדושת מצוות".